

[B] **WAT GAAT GE OVER LOWIE VERTELLEN?
“DE VERZWEGEN BOON” VAN POL HOSTE**

Met *De verzwegen Boon* brengt Pol Hoste een hommage aan Louis Paul Boon. Een kritiekloze laudatio is echter het laatste wat de lezer van Hoste moet verwachten. De personages die hij in het leven roept (de twijfelende verteller-schrijver Paul Gustaaf, de illusievolle communiste Rosa Michaut, de uiterst zwijgzame Boon zelf) komen niet dichterbij een antwoord op de vragen die Boon meer dan dertig jaar na zijn dood blijft oproepen. *En passant* werpt de tekst ook een kritische blik op de heiliging – of is het inlijving? – die Boon te beurt viel.

Hoofdfiguur in deze tegendraadse roman is de schrijver Paul Gustaaf, die te gast is op een Boon-herdenking in Aalst. De dertigste verjaardag van Boons overlijden lijkt een gepaste aanleiding, maar al gauw wringt het schoentje: Paul Gustaaf kan zich niet van de indruk ontdoen dat vooral de stedelijke burgerij is komen opdagen en dat de genodigden vooral “voor hun eigen” aanwezig zijn. De verteller maakt daarbij geen uitzondering voor zichzelf.

Net zoals Boon dat deed in *De Kapellekensbaan*, bevolkt Hoste zijn roman met personages die doorlopend commentaar geven op de opzet van de verteller. Ze hebben namen als “de dichter Malve” en “Verlichtegeest”. En zoals het verleidelijk is om de ensemblecast van *De Kapellekensbaan* te lezen als ‘afsplitsingen van Boon zelf’, zo ligt een dergelijke lezing ook bij *De verzwegen Boon* op de loer. Hoste zou echter Hoste niet zijn als hij zo’n biografische lezing niet meteen stokken in de wielen zou steken. En dus geven ook de doden acte de présence, met Boon als opmerkelijkste gast. Ook Jeanneke Boon is aanwezig, evenmin gehinderd door het feit dat ze onlangs overleden is. Met haar laconieke terzijdes zet ze de herdenking op losse schroeven.

Niet dat er, dertig jaar na het overlijden van de schrijver, niets meer over hem te vertellen valt. De grote vraag is echter: wát valt er nog voor zinnigs te zeggen over Boon, en hoe begin je er überhaupt aan?

Het koortsachtige sfeertje tijdens de receptie in het Aalsterse Belfort roept vragen op over de manier waarop de schrijver voortleeft. Het beeld van Boon als een eenzellige *bompa* die zich in zijn tuinhuis zat te verlekken op foto’s van (erg) jonge meisjes

Louis Paul Boon.

is wat dat betreft slechts een treurige, moderne etappe in een beeldvorming die al meer dan een halve eeuw wat probeert te krijgen op Boon. Jeanneke Boon vat het lapidair samen: “Zijn *feminatheek* waar ze tegenwoordig zo’n spel over maken. Meer dan over al wat hij heeft geschreven. Het is ook gemakkelijker. Ge moet er niet voor kunnen lezen.”

Hoste gebruikt die discussie als een opstapje naar de kern van zijn boek: greep krijgen op de figuur van Boon, door de discussies te ontrafelen die hij bij zijn tijdgenoten uitlokte. Dat Boon bij leven een controversiële schrijver was, staat nu wel vast. Maar Hoste wil dieper graven en gaat op zoek naar de werkelijke inzet van die discussies. En inderdaad, daar blijken heel wat “verzwegen” elementen in te zitten. Vooral Boons communistische (ex-)medestanders blijken steeds minder raad te weten met de manier waarop Boon zijn eigen ideologische teleurstelling en bijna dogmatische pessimisme uitdrukte in zijn romans. Door de ogen van de adolescent en aankomende schrijver Paul Gustaaf reconstrueert Hoste de complexe lijnen waarlangs de discussie loopt. Als kind van verwoede

communisten is Paul Gustaaf er tegen wil en dank getuige van. Tegen de achtergrond van een naoorlogse wederopbouw die steeds meer opschuift in de richting van restauratie buitelen in de discussies over Boon de levensbeschouwingen, literatuuropvattingen en maatschappelijke utopieën over elkaar heen. Zonder eenduidige uitkomst: Boon laat zich niet zomaar inlijven.

Terwijl die discussies voortwoeden, komt de piepjonge Paul Gustaaf op 'audiëntie' bij de schrijver. Niet uit eigen beweging, maar omdat vriendin des huizes Rosa Michaut, oud-collega van Boon bij de krant *De Rode Vaan*, het schrijverschap van Paul Gustaaf wil stimuleren. En dus trekt het duo naar Erembodegem, opdat Paul Gustaaf met eigen ogen kan zien wat dat is, een schrijver. De confrontatie verloopt allesbehalve gelukkig. Boon beklagt zich over het gebrek aan begrip voor zijn werk en gunt zijn jonge bezoeker geen blik. Het gevoel van afwijzing bij de jonge protagonist is tastbaar. "Moest ik iemand worden die een jongen van dertien geen blik waardig achtte, maar zich in zijn schrijfkot aan blote meiskens van veertien zit te vergapen?", foetert de verteller een halve eeuw later.

Om een kader te schetsen voor zijn reconstructie van het Boon-debat, last Hoste een essayachtige bespiegeling in over de memoires van de communistische politicus Bert Van Hoorick, een tijdgenoot van Boon. Deze *Herinneringen* vormen voor Hoste een aanknopingspunt om inzicht te krijgen in het vele wat Boon over zichzelf verborgen had gehouden: zijn politieke engagement en zijn dubbelzinnige verhouding tot het Belgische (Vlaamse? Aalsterse?) communisme. Hoste lijkt vooral te willen achterhalen hoe mensen als Van Hoorick de opofferingen die hun partijtrouw van hen vergde voor zichzelf rationaliseerden. Het persoonlijke, het subjectieve diende te verzinken in toewijding aan het grote ideaal. Dat soort offers lijkt voor Van Hoorick en zijn generatiegenoten akelig vanzelfsprekend. Voor de hedendaagse lezer, die vanuit een – modieus? – postmodernisme elk 'groot verhaal' kan wegironiseren, is het een onthutsende houding. "Alsof de identiteit van het individu samenvalt met zijn partijlidmaatschap", schrijft Hoste. Van Hoorick en Boon worstelen elk op hun eigen manier met hun engagement, dat gaandeweg vervreemdt van de rechtlijnigheid van de Belgische partijbonzen.

Van Hoorick distantieert zich eind jaren vijftig van het communisme en stapte over naar de socialistische partij.

Ook de figuur van Rosa Michaut is in dat verband verhelderend. Het is geen toeval dat Hoste haar met veel zorg, zelfs genegenheid schetst. Ze is een overtuigde communiste en al decennialang Boons *compagnon de route*. Tegelijk schildert Hoste haar af als een vrouw die door het partijapparaat ingekapseld is. Voor haar inzet is ze beloond met een in het Frans opgesteld partijformulier waaruit vooral blijkt dat ze een nuttige, voor het partijestablishment ongevaarlijke werkmier is. Niet toevallig zaait uitgerekend Boons medestander in het pessimisme bij de jonge Paul Gustaaf twijfel over zijn schrijverschap.

Volgens Michaut is Boon begin jaren 1960 al goed op weg om zelf een personage te worden, eentje dat niet in God gelooft en "misschien zelfs niet eens meer in de mensen". De inlijving is ingezet. "Hij drinkt veel en de burgerij is tevreden dat de socialisten de revolutie verraden hebben [...]" en dat er in Erembodegem een communist woont die daar zo humanistisch over schrijft. Maar ja, het is nu zo. Ze zullen hem straks wel de Staatsprijs geven", vat ze samen. Ook Rosa lijkt er niet in te slagen haar hooggestemde idealen te rijmen met de *deconfiture* waarop het politieke verhaal waarin ze meedraait, lijkt af te stevenen.

Boon bekritisieren is echter niet het voorrecht van zijn onmiddellijke politieke omgeving. Het valt Hoste op dat critici van verschillende gezindten veel gerichtere kritiek op Boon leveren dan op het werk van bepaalde tijdgenoten. Een toch wat 'verbrande' auteur als Filip De Pillecyn kritisch neersabelen was veel gevaarlijker dan het fileren van Boons werk. Boon lijkt de ideale bliksemafleider voor de frustraties en polemieken die zijn ontstaan door het wankele maatschappelijke evenwicht na de Tweede Wereldoorlog. Elke gezindheid heeft haar specifieke grieven over de richting die Boons schrijfproject uitgaat. Voor de enen is Boon een pessimist, een opportunist ook. Volgens anderen vertelt hij dan weer niets nieuws. En is wat hij schrijft eigenlijk wel literatuur?

Als Paul Gustaaf de hele discussie tot nu toe verzwegen heeft, dan is dat in de eerste plaats omdat ze zijn eigen schrijfproject hypothekeert. Hoe dan

hommage te brengen aan een schrijver die van alle 'ismen' die hij met zich meesleurde, uiteindelijk slechts een diepgeworteld pessimisme leek hoog te houden, dat hem van de weeromstuit werd nagedragen door zijn (ex-)medestanders? Paul Gustaaf houdt zijn lofreden uiteindelijk tegen zichzelf.

Met Boon als baken tast Hoste de grenzen af van de roman als geëngageerde tekst. Het blijft zoeken naar een antwoord op de vraag of je wel iets over een maatschappelijke realiteit kunt schrijven met een zo verraderlijk werktuig als de taal. Vijftig jaar nadat Rosa Michaut de jonge Paul Gustaaf officieel tot schrijver heeft uitgeroepen, heeft hij nog geen antwoord op die vraag. "Alles is er. Waarom maakt het zich niet alfabetisch zichtbaar?", klinkt het. "Het enige wat ik met zekerheid weet is dat wat ik schrijf zal verschillen van wat ik mij had voorgenomen. Verdwalen in een labyrint zou eenvoudiger zijn."

Of het resultaat van die oefening een effect – het liefst een verbetering – teweeg zou kunnen brengen, is helemaal onzeker. Boon zelf moet al in de jaren 1950 op de grenzen van die reflectie gestoten zijn, nadat zijn zoektocht naar een manier om de realiteit in literatuur te vatten hem doodziek had gemaakt. Alsof hij terugkeert op zijn stappen, verandert hij het einde van *Mijn kleine oorlog*. Geen aanklacht meer, geen oproep om de mensen een geweten te schoppen. Integendeel: de uitgeputte, maar daarom niet minder gelaagde vraag: "Wat heeft het allemaal voor zin?"

Ook het hoofdpersonage in *De verzwegen Boon* lijkt aan het einde van zijn relaas tegen de muur te lopen. "Uw eigen geschiedenis herdenken is het enige waartoe ge in staat zijt om Boon te herdenken. Dichter komen bij hem dan bij diegene die ge zelf zijt kunt ge niet", luidt zijn eindconclusie na 162 pagina's woelen en draaien. Maar een triomf van de moedeloosheid blijft uit. De verteller wordt door een onbekende aangemaand om terug te keren naar zijn *schrijfkot*. Misschien tegen beter weten in, misschien met als enige resultaat een tekst die het raadsel Boon nog meer vergroot, maar in ieder geval met een kwinkslag en een zweem van optimisme. Toch.

MICHEL LEEN

POL HOSTE, *De verzwegen Boon*, het balanseer, Aalst, 2010, 162 p.